

ISSN 1301-0697

AKADEMİK AÇI

1997/2

(Sayı 4)

FURKAN KİTABEVİ

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

Yrd. Doç. Dr. Cevdet Yılmaz

Akademik Açı 1997/2

Sh.103-127, Samsun

İ Ç İ N D E K İ L E R

Tarih Araştırmalarında Metod Meselesi Bayram KODAMAN	1-8
Yahya Kemâl'in Şiirlerinde Fikrî Muhteva Mustafa ÖZBALCI	9-24
İslâm Tarihinin İlk Dönemlerinde Suriye'de Tersaneler ve Deniz Harekât Üsleri Çev: Mustafa Zeki Terzi	25-42
Akçakale Mağarası (Gümüşhane) Ali UZUN - Halil İbrahim ZEYBEK	43-62
Psikolojik Danışma Yaklaşımlarının İnsana Bakışları Seher BALCI	63-76
Aydınlanma'nın Eleştirisinden Postmodern'e Zekeriyya ULUDAĞ	77-102
Çocuk İşçi Pazarı Cevdet YILMAZ	103-127
Türk Ordusunun Batı Resmini Ülkeye Getirmesi ve Bununla İlgili Haksız Eleştiriler İhsan TERZİ	129-149
Osmanlı Devletinin Kafkasya Siyaseti Rıza KARAGÖZ	151-190
İbn Sinâ'da Metafizik Çev. Ruhattin YAZOĞLU - İbrahim YILMAZ	197-198

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

Cevdet YILMAZ*

Özet

Tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de faal işgücünün bir kısmını çocuk işçiler oluşturmaktadır. Çoğu öğrenim çağında olup okula gidemeyen bu işgücü, büyük şehirlerimizde özellikle atölye tipi küçük işletmelerde istihdam edilirken, kırsal alanda, da başta ticari ziraat yapılan sahalarda olmak üzere, tarım kesiminde yoğun olarak göze çarpmaktadır.

Samsun'un Bafra ilçesinde de tarım ve hayvancılık işlerinde çalıştırılmak üzere çevre köylerden çok sayıda çocuk mevsimlik işçi olarak bu yöreye gelmektedir. Mayıs ayının ilk haftalarında ilçe merkezinde kurulan pazara gelerek bizzat kendileri veya velileri tarafından görücüye çıkarılan bu çocuklar; yaşları, iş yapma kapasiteleri vb. özellikleri dikkate alınarak pazarlık usulü ücret tesbiti yapılarak, mevsimlik olarak kiralanmaktadır. Aslında normal olan ve ülkemizin diğer bölgelerinde de görülen bu olay basın ve medya kuruluşları tarafından (çağdaş köleler vb. benzetmeler yapılarak) trajik bir mesele olarak kamuoyuna yansıtılmakta, 153 000 nüfuslu ilçede¹ yaklaşık 150-200 kişiyi ilgilendiren bu durum sonucu Bafra halkı rencide edilmektedir.

Tarafımızdan konu ile ilgili olarak yapılan araştırmada sanılanın aksine olayın hiç de trajik olmadığı, tam tersine gelen çocukların hallerinden memnun oldukları, hâttâ durumlarının büyük şehirlerimizde tamirhane vb. atölyelerde düşük ücretle ve ilkel şartlarda çalışan çocuklara göre çok daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

* (Yrd. Doç. Dr.), 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
1 1990 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre Bafra ilçesi toplam nüfusu 153 301, Bafra şehir merkezi nüfusu ise 65 000'dir.

Büyük bir kısmını Sinop'un Durağan, Dikmen, Saraydüzü ve Samsun'un Alaçam ilçelerinin yüksek dağ köylerinden gelen çocukların oluşturduğu bu işgücünün ortak özellikleri şöyle özetlenebilir; aileleri fakir ve kalabalık, kardeş sayıları çok, yiyecek ekmeğe muhtaçlar, babaları çiftçi, işsiz veya ölmüş durumdadır. Kazandıkları para ile aile bütçesine katkıda bulunan bu çocukların bir diğer özellikleri de yine hemen hepsinin birkaç yıl Bafra'ya geldikten sonra başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere vasıfsız işgücü olarak gitmeleridir.

Giriş

Her yıl mayıs ayının ilk haftasında bütün ulusal radyo, televizyon ve gazeteler Samsun'un Bafra ilçesinden bir haber geçmektedirler. Genellikle Türkiye'nin geri kalmışlığı, çocuk işgücünün sömürülmesi vb. gibi konularla süslenen bu haberler bir hafta boyunca ülke gündeminin ön sıralarında yer almaktadır. Türkiye'deki çocukların durumu ve işsizlik konularına örnek olarak gösterilen olay, medya desteği ile birkaç gün gündemde kalıp, daha sonra da bir sonraki yılın aynı tarihlerine kadar unutulup gitmektedir.

Basın yayın organlarında Bafra halkını küçük düşürücü şekilde ele alınan bu konu (1996 yılı içinde) çocuk işgücünün pazara geldiği mayıs ayının ilk günlerinden itibaren tarafımızdan yerinde incelenmiştir. Pazar yerindeki pazarlıklar izlenmiş, daha sonraki günlerde de Bafra ovasında bu işgücünün istihdam edildiği yerler dolaşmıştır. Bizzat işlerinin başında görüştüğümüz 28 kişiyle de anket yapılarak olay bütün yönleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kamuoyunun "*Bafra'da çocuk işçi pazarı*" olarak bildiği bu mesele, makalenin de adını oluşturmakta olup, araştırma beş bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde çocukların geldikleri yerler ve ailelerinin durumları, ikinci bölümde Bafra'da çocuk işçi pazarı, çocukların kiralanişi ve kiralaayanların özellikleri, üçüncü bölümde çocukların çalışma şartları, dördüncü bölümde de ülkemizin başka yerlerinden konu ile ilgili örneklerle yer verilmekte ve araştırma genel bir değerlendirme ile son bulmaktadır.

Tablo-1 Ankete katılan kişilerin geldikleri köyler

İlçeler	Köyler	Miktar
Durağan (Sinop)	Karataş	7
	Sarıkadı	3
	Çerçiler	2
	Kirencik	1
	Taştepe	1
	Kuzuluk	1
	Sarıyer	1
	Beyazıt	1
	Alaçam (Samsun)	Çamalan
	Gündüzlü	1
	Pelitbükü	1
	Aşağıbedeş	1
	Acalan	1
Yakakent (Samsun)	Mutafı	1
19 Mayıs (Samsun)	Beylik	1
Bafra (Samsun)	Duran	1
Reşadiye (Tokat)	Işıklar	1
Toplam:		28

Anket sonuçları, mülakatlar ve çocukların geldikleri yerleri bilen kişilerden edindiğimiz bilgilere göre yukarıda adı geçen bu köylerin bulunduğu yöreler ülkemizin en geri kalmış sahalarından birini oluşturmaktadır. Yoksulluk had safhaya ulaşmış, herhangi bir ticari ürünün yetişmemesi, arazinin ormansız ve çorak olması gibi nedenlerle de halkın ne belli başlı bir geliri ne de çalışıp ek gelir temin edebileceği bir iş sahası vardır. Hemen hemen köylerdeki tek geçim kaynağı gurbetçiliktir. Nitekim daha sonra da belirtileceği gibi Bafra'ya mevsimlik olarak çalışmaya gelen çocuk işgücü 15- 16 yaşlarından itibaren başta inşaat sektörü olmak üzere vasıfsız işgücü olarak İstanbul'a göç etmektedir. Yoksulluk sınırının da altında diyebileceğimiz bu insanların başlıca geçim kaynakları tarımdır (bkz.Tablo-2). Yapılan başlıca zirai faaliyet ise geçim

yapan bu kişiler sınır dışı edilme korkusu nedeniyle fotoğraf çektirmek istemediler ve basına malzeme olmaktan çekindiler. Ülkelerinde 30 dolara zor iş bulduklarını belirten bu gençler ayrı bir evde kalıyorlar ve hayatlarından da çok memnundur. İşin ilginç yanı çevredeki avcılardan bazıları avladıkları yaban domuzlarını bu gençlere hediye etmektedirler. Makine mühendisi olan George, patronunun traktörünü kullanarak çift sürüp ekin biçmekte, diğeri de ona yardımcı olmaktadır.

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

tipi tahıl ziraatidir. Özellikle mısır bitkisi ile beraber toprağa ekilen fasulyenin bir miktarı satılarak çok az da olsa bir gelir elde edilmekte, fakat bu kesinlikle yeterli olmamaktadır. Tabloda tütün tarımı ile uğraştıklarını belirten kişiler de tarlalarının çok küçük olduğunu, elde ettikleri paranın da bu yüzden çok yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo-2: Köylerin başlıca geçim kaynakları

Göç gönderen köylerin başlıca geçim kaynağı	Kişi
Tarım (mısır-buğday-fasulye)	18
Tarım (arpa-çavdar)	2
Tarım (patates-buğday)	1
Hayvancılık	3
Tütün	4

Erozyon nedeniyle toprakların verimsizliği³ ve tarlaların küçüklüğü yanında ailedeki birey sayısının fazlalığı da yine bu köylerdeki dikkat çekici özelliklerden birisidir. Tablo-3'te ankete katılan kişilerin verdikleri cevaplara göre bu köylerdeki aile büyüklükleri görülmektedir.

Tablo-3: Aile durumları nasıl (ailedeki nüfus sayısı)?

Ailede toplam kaç kişi var?	Kaç kardeş?	Baba ne iş yapıyor?
12	8	çiftçi
2	- (anne yok)	çiftçi
11	9 (baba iki evli)	çiftçi
9	7	çiftçi
8	6	çiftçi
12	10	çiftçi
23	20 (baba iki evli)	çiftçi (ailede 3 kişi çalışıyor)
8	6	çiftçi
8	6	çiftçi
6	4	çiftçi
6	4	çiftçi
5	3	çiftçi
10	8	İstanbul'da inşaat işçisi
7	5	İstanbul'da inşaat işçisi

³ Ali Uzun, Gerze-Alaçam Arası Kıyı Bölgesi'nin Jeomorfolojisi, Konya, 1995, sf.41.

Cevdet YILMAZ

7	5	İstanbul'da inşaat işçisi
5	3	İstanbul'da inşaat işçisi
7	5	köylerde inşaat işçisi
7	5	köylerde inşaat işçisi
9	6	köylerde inşaat işçisi
8	6	köylerde inşaat işçisi
4	3	öldü
7	6	öldü
6	5	öldü
5	4	öldü
4	2	sakat (beli kambur)
7	5	sakat (çalışmıyor)
9	7	din görevlisi
3	-	kendisi çalışıyor
Ortalama =7.7 kişi	Ortalama = 6 kardeş	

Ankete katılanların ortalama aile büyüklüğü 7.7 kişi olup, ortalama çocuk sayısı da 6 civarındadır. Şüphesiz bunlar Türkiye ortalamasının da üzerinde olan rakamlardır. Bafra ovasına çalışmak için mevsimlik olarak gelen bu işgücünün tablodan da görüleceği üzere büyük kısmının babası çiftçi olup köyde yaşamaktadır. Bir kısmının babasının sakat bir kısmının da ölmüş olduğu dikkate alınırsa bu insanlar için hayat şartlarının ne kadar zor olduğu hemen anlaşılacaktır. Nitekim olayın medyaya yansıdığı dönemde Bafra'da çocuk işçi pazarında TV kameralarına konuşan bir baba herhangi bir yerden aylık 1 000 000 TL sabit bir geliri olsa çocuğunu bu pazara getirmeyeceğini ifade etmiştir.

Birkaç yıl ardarda Bafra ovasına çalışmaya gelen çocuklar genellikle 15-16 yaşlarından itibaren başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere vasıfsız işgücü olarak göç etmektedirler⁴. Nitekim ankete katılanlar "köylerinizden nerelere göç var?" sorusuna "en çok İstanbul'a" cevabını vermişlerdir (Tablo-4). "Gittikleri yerlerde ne iş yapıyorlar"? sorusuna da 12 kişi

⁴ Yörede 15-16 yaşın üzerindeki çocuklar genellikle tercih edilmiyor. Bunun başlıca sebebi yeme-içme ve yatıp-kalkmanın aynı evde olmasından kaynaklanıyor. Hattâ evde yetişkin kızları olanlar hiç eve çocuk işçi almıyorlar. 15-16 yaşın üzerindeki çocuklar kulübe vb. başka bir yerde kalacaksa tercih edilmektedirler.

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

"inşaatlarda", 16 kişi de "(lokantalarda bulaşıkçılık vb.) muhtelif işlerde" çalıştıklarını söylemişlerdir.

Tablo-4: Köylerden göç nereye?

Köylerden göç nereye	Kişi
İstanbul	25
Bursa	1
Bafra	1
Çorlu	1

Kendilerine "niçin Bafra ovasına çalışmaya geldikleri?" sorulduğunda ise alınan cevaplar Tablo-5'te gösterilmiştir. Birkaç tanesi hariç tutulursa ankete katılanların hemen hepsinin ortak amacı aile bütçesine katkıda bulunmaktır. Çünkü hepsi fakir ailelerin çocuklarıdır ve bu ailelerin ne kadar az da olsa bu çocukların kazandığı paraya ihtiyaçları vardır. Ankete katılanlardan sadece bir çocuk, babasının Bafra'ya çalışmak için gelmesine razı olmadığını söylemiş, bu çocuk dışında diğerleri mecburen geldiklerini ifade etmişlerdir. Bunlar içinde köyde kendi hayvanları olduğu halde onlara bakmayıp Bafra'ya çobanlığa gelenler de vardır. Bazıları ise gerek gurbete çıkma istekleri (Bafra'yı İstanbul'a gitmek için bir atlama taşı olarak görüyorlar), gerekse köydeki baba baskısından kurtulma düşüncesi ile böyle bir işgücü göçü hareketini mecburiyet olarak gördüklerini söylemişlerdir.

Tablo-5: Ankete katılanlar Bafra'ya niçin çalışmaya geldiler?

Niçin çalışmaya geldiler?	Kişi sayısı
Ailenin paraya ihtiyacı olduğu için	16
Fakir oldukları için	6
Annesinin ameliyat borcunu ödemek için	1
Kendi geçimini sağlamak için (ailesinden ayrı, evli ve daimi çoban olarak gelmiş, mevsimlik değil.)	1
Traktörün borcunu ödemek için	1
Ölen mandanın yerine yeni bir manda alabilmek için	1
Babasının borcunu ödemek için	1
Ev yaptırıyoruz, onun borcunu ödemek için	1

Yöredeki insanlarla yaptığımız sohbetler esnasında, ankete katılanların verdikleri bilgiler dışında, özellikle başlık parası biriktirmek için de gelenlerin olduğunu öğrendik. Göç veren

köylerde başlık parası miktarı yüksek ve bu çocuklar da genellikle köylerinden evleniyorlar. Bunun dışında yöre halkının *kader kurbanları* adını verdikleri çocuklar da var. Ör. Bu çocuklardan 12-13 yaşında birisi kaza ile amcasının oğlunu vurmuş, amcası da gözüne gözükmesin köyden defolsun demiş, o da çobanlığa gelmiş.

Küçük yaşta iş hayatına atılarak para kazanmaya başlayan ve kazandığı parayla da aile bütçesine katkıda bulunan bu çocuklar, köyde kalanlarla kıyaslandığında aileleri tarafından daha çok el üstünde tutulduklarını belirtmişlerdir. Bu son durumun da çocuk işgücü göçünde etkili olduğu bir gerçektir.

Gelen çocuk işgücü arasında kızların olmaması bir başka dikkat çekici husustur. Gelenler içinde Bafra'dan evlenip de burada kalan yoktur. Fakat ankete katılanların içinde sadece bir çoban kendi köyünden evlenerek karısı ile beraber gelmiştir.

2.Bafra'da çocuk işçi pazarı

Samsun'un Bafra ilçesinde diğer şehirlerimizde olduğu gibi her hafta düzenli olarak pazar kurulmaktadır. Bu düzenli kurulan pazar yanında bir de köylülerin ihtiyaçlarına yönelik olarak daimi açık, *Buğday Pazarı* adı verilen dükkanlarla çevrili bir alan daha vardır. İşte mayıs ayının 10'u ile 20'si arasında köy okulları kapanır kapanmaz yukarıda adı geçen köylerdeki çocuklar bu haftalık pazara akın etmekte, iş bulamayanlar da bir sonraki haftalık pazara kadar Buğday Pazarı denilen yerde kendisine iş verecek yeni patronunu beklemektedir. Bu arada aynı tarihlerde Alaçam ilçesi haftalık pazarında da benzer durumlar yaşanmakta, Bafra'da aradığı niteliklerde çocuk işçi bulamayan Bafralılar Alaçam pazarına giderek ihtiyaçları olan çocukları oradan temin etmeye çalışmaktadırlar⁵. İlginç olan husus, bazı çocukların okulların kapanmasını beklemeden öğretmenlerinden izin alarak velileri ile birlikte daha önce (6 mayıs Hıdrellez günü kurulan büyük) pazara gelip iş aramalarıdır.

⁵ Alaçam pazarına da çocukların gelmesi, Bafra ovasının bir devamı olan bu ilçede de çocukların çalıştırıldığını bize göstermektedir. Fakat biz Alaçam çevresinde herhangi bir araştırma yapmadık.

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

Pazar yerindeki esnaftan aldığımız bilgilere göre 1996 yılında Bafra pazarına yaklaşık 200 çocuk gelmiş, bunların 100 kadarı iş bulmuştur. 60 kadarı Bafra ilçe merkezinin güneyindeki köylerde tütün tarımında istihdam edilen bu çocukların 40 kadarı da Bafra ovasındaki tarım ve hayvancılık sahalarında istihdam edilmiştir⁶.

Dikkat çekici bir başka husus da bir önceki yıl işinden memnun olan veya patronu tarafından tekrar çağrılan çocuklar pazara çıkmadan doğrudan doğruya okulları biter bitmez veya (okulu bitmişse) mevsimi gelir gelmez bir önceki yıl çalıştıkları yerlerde yeniden işe başlamalarıdır. Bir önceki yılki işlerinden veya işverenlerinden memnun olmayanlar ise tekrar pazara gelip yeni iş aramaktadırlar.

Bafra'da çocuk işçi Pazarının en can alıcı noktası velileri ile gelen çocukların pazarlık yapılarak anlaşma sağlandığı takdirde yeni patronlarına teslim edilmeleri sahnesidir. Bir babanın ciğerparesi yavrusunu 3-4 aylığına belli bir para karşılığı hiç tanımadığı birisine kiraya vermesi durumundan ibaret olan bu olay aynı zamanda medyanın da ilgi odağıdır (bkz.Foto-1 ve Foto-2).

Foto-1: Bafra Çocuk İşçi Pazarı'nda çocukların kiralandığı an.

⁶ Biz çalışmamızda bu 40 kişiden 28'i ile görüşme imkânı bulduk.

Cevdet YILMAZ

Tarafsız bir gözle bakıldığında, çalışan işgücünün mağdur edilmemesi için ücretlerin serbest rekabet ortamında mevcut en yüksek değerden hesap edilebilmesini sağlaması açısından bu yöntemin yadırganacak fazla bir yönü yoktur. Fakat bir başka açıdan bakıldığında, kiraya verilen çocukların ücretlerinin bir kısmının velileri tarafından alınarak (geri kalanı da mevsim sonunda alınmak üzere) sadece üstündeki başındaki ile yeni patronlarına teslim edilmeleri, çoğu zaman ceplerine bir kuruş harçlık dahi verilmeden pazar yerinde bırakılarak köylere geri dönülmesi gerçekten trajik bir olaydır⁷.

Foto-2: Aynı pazarda bir başka pazarlık sahnesi. Bu iki fotoğraf İHA tarafından tüm Türkiye'ye haber olarak geçilmiştir.

Ankete katılan çocukların fiyatta nasıl anlaştıkları veya ücretlerin nasıl belirlendiği Tablo-6'da gösterilmiştir. Pazarlık usulü ücret tesbiti en yaygın olanıdır. Burada gerek işçi gerek işveren pazarda karşı karşıya gelerek yapılacak işe göre seçim yapılmaktadır. Fiyatı belirleyen esas unsur da yapılacak işin niteliği

⁷ Konu ile ilgili bir başka trajik olay da 1990'lı yılların başında (olayı anlatanlar tarihi tam olarak hatırlayamadılar) Bafra pazarına mayıs ayının ilk haftası çocuk işçi taşıyan bir kamyonun köyden gelirken devrilmesi sonucu 11 çocuğun trafik kazasında can vermesidir.

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

ve çocuk işgücünün bu işte ne kadar önemli bir rol oynayacağıdır. Bu durumda ör. güdülecek hayvan sayısı veya çobanlık süresi gibi faktörler de rol oynamaktadır.

Tablo-6: Fiyatta nasıl anlaşılıyorlar?

Aylık ücret nasıl belirleniyor?	Kişi sayısı
Pazarlık usulü (o yılın rayiç bedeline göre)	18
Ağa belirliyor	1
Çobanlığını yapacağı hayvan sayısına göre belirleniyor	3
Çobanın yaşı (büyüklüğü) ve ne kadar süreyle çalışacağına göre	2
Çobanın yaşı ve gücüne göre	2
Yaşa ve yapacağı işe göre	2
(ör.10 yaş:10 milyon, 12-15 yaş 12.5 milyon)	

Pazara gelen ve iş bulan çocuklar içinde bizim görüşebildiklerimizin yaşları Tablo-7'de gösterilmiştir. Çocukların büyük kısmı 13-16 yaş arasındadır. Yörede yaptığımız incelemelerde 16 yaşını geçen çocukların tercih edilmediklerini tespit ettik. Bunun başlıca sebebi ise (daha sonra da belirtileceği üzere bunlar genellikle patronun evinde kalıp, birlikte yiyip içiyorlar) ev içindeki mahremiyet sorunudur. Bu nedenle büyüğ çağına geçen çocuklar ya tercih edilmiyorlar, ya da evden ayrı bir yerde ve çoğu zaman da yeme içme ayrı olacak şekilde istihdam edilmektedirler. Zaten yörede birkaç yıl çalışan çocuklar da 16-17 yaşlarından itibaren kendilerinden önce gelenlerin yaptıkları gibi başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere çalışmaya gitmektedirler.

Tablo-7: Ankete katılan kişilerin yaşları

Yaşları	Kişi sayısı	Yaşları	Kişi sayısı
12	1 +	20	1 +
13	6 ++++++	22	1 +
14	3 +++	23	1 +
15	7 +++++++	27	1 +
16	4 ++++	35	1 +
17	2 ++		

Ankete katılanların eğitim düzeyleri ise Tablo-8'de gösterilmiştir. 28 kişiden 26'sı ilkokul mezunudur. Her ne kadar tespitlerimiz içinde ilkokula gidene rastlamadıysak da yörede yaptığımız incelemede ilkokul dördüncü ve beşinci sınıfa giden öğrenim çağındaki çocukların da çalışmak için mevsimlik olarak

geldiklerini tespit ettik.

Tablo-8: (Ankete katılanların) eğitim durumları

Eğitim durumları	Kişi sayısı
İlkokul mezunu	26
İlkokul 4'ten terk	1
Hiç okula gitmemiş	1

Ankete katılanların yarıya yakını çalışmak için Bafra'ya ilk defa geldiklerini belirtmişlerdir. İkinci kez gelenler de bu sayıya yakındır (bkz.Tablo-9). Zaten yaptığımız mülâkatlarda yörenin işgücü göçünde bir atlama taşı vazifesi gördüğünü, çalışmak için önce buraya gelen çocukların birkaç yıl yörede mevsimlik olarak çalıştıktan sonra İstanbul'a göç ettiklerini, bilahare oraya yerleştiklerini tespit ettik. Fakat yine araştırmamız sırasında yaşı 20'nin üzerinde olup daimi olarak (12 ay) burada çalışanları da gördük. Özellikle mandıra sahipleri tarafından istihdam edilen bu kişilerden bir tanesi evlidir. Yukarıda da bahsedilen bu kişinin eşi ile çocukları yanında olup patronu tarafından gösterilen bir evde ikâmet etmektedir. Bu kişinin yemesi içmesi kendisine ait olup, işveren karışmamaktadır.

Tablo-9: Çalışmak için Bafra'ya kaçınıcı gelişleri?

Kaçınıcı kez geldi	Kişi sayısı
1. Kez (ilk kez)	10
2. "	7
3. "	5
4. "	2
5. "	3
6. "	1

Çocukların Bafra'ya gelişlerinde daha önce yöreye gelmiş ve çalışmış olanların telkinleri önemli rol oynamaktadır. Kendilerinden önce gelen ağabey veya arkadaşlarından etkilenen bu çocuklar gerek köyden kurtulmak, gerekse baba baskısı, yoksulluk, ağır işler, daha özgür olma, para kazanma isteği vb. sebepler sonucu kendi istekleri ile gelmektedirler (Tablo-10). Araştırmamız sırasında babasının zoru ile gelene rastlamadık. Hattâ bir tanesine babası kesinlikle izin vermediği halde kendisi ısrarla gelmek istemiş ve gelmiş. İleride de belirtileceği üzere bu çocukların çalışma şartları ne olursa olsun geldikleri köylerin

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

ekonomik durumu ile istihdam edildikleri yer arasındaki fark çok büyük ve yeme içme açısından da Bafra'daki işverenin sofrası köydeki sofradan çok daha zengindir. Üstelik çoğu tek bir iş yapıyor ve özellikle çobanlık yapanlar kendi köylerinden arkadaş da bularak çalışma hayatlarını daha eğlenceli hale getirebiliyorlar. Köylerinde birçok şeyden sorumlu olan çocukların burada tek bir şeyden sorumlu olmaları da onların omuzlarındaki yükün bir miktar da olsa hafiflemesi anlamına geldiğinden bu da bir başka çekicilik olarak karşımıza çıkıyor.

Tablo-10: Nasıl geldiler?

Nasıl geldiler?	Kişi sayısı
Kendi isteği ile	8
Daha önce gelmiş köylüsü olan arkadaşının tavsiyesi sonucu	10
Daha önce gelmiş akrabalarından birisinin çağırması ile	4
Babası getirdi	3
Ağabeyi getirdi	2
Baba karşı çıktı, kendisi ısrarla gelmek istedi	1

3.Çocukların çalışma ve barınma şartları

Bafra ovasında çocuk işgücü başlıca iki alanda çalışmaktadır. Bunlardan birincisi çobanlık, diğer ise tütün tarlalarıdır. Çobanlık yapanlar genellikle Bafra balık gölleri ve çevresindeki meralarda istihdam edilmektedirler. Bilindiği gibi Bafra balık göllerinin yöreye çok önemli faydalarından birisi de hayvan otlatmak için mera sağlamasıdır. Balık göllerinin fazla suları her yıl mayıs ayında denize açılan boğazla boşaltılmakta ve yaz aylarında göllerin bataklık alanları kurumakta, suları çekilen bu sahalar hızlı büyüyen otlar sayesinde hayvan otlatmak için uygun bir saha haline gelmektedir. Buralarda özellikle sığır ve koyun yetiştiriciliği için çobana ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü hemen yakında bulunan Karaköy Tarım İşletmesi kendi meralarına yabancı hayvanların girmesine izin vermediği gibi, hayvanların akşam sabah ahırlara getirilip götürülmesi için de mutlaka bir elemana ihtiyaç vardır.

Köylerin yakınlarında bulunan ve göllere ait mera alanlarında hayvancılık bu nedenlerden dolayı çobanlar vasıtası ile yapılmaktadır. Meraya komşu olan köylerde hayvan sayıları çok fazla olduğundan genellikle herkes kendi hayvanına bakmak

zorundadır. Yani ortak köy çobanı tutmaya imkân yoktur. Dolayısıyla herkes ayrı çoban tutmak zorunda olup, bu da bir nevi istihdam alanı yaratmış olmaktadır⁸. Sürüsü büyük olanlar ayrıca yetişkin çoban tutmaya özen göstermektedirler. Ankete katılan evli çoban 35 yaşında olup büyük bir sürüye bakmakta, mevsimlik değil, bütün yıl daimi olarak bu işi yapmaktadır. Yine ankete katılan 27, 23, 22 ve 20 yaşlarındaki çobanlar da büyük sürülere bakan kişilerdir. Meraya uzak köyler ise hayvan sayılarının da azlığına paralel olarak ayrı ayrı değil, ortak çoban tutmaktadırlar.

Tablo -11'de de görüldüğü gibi çobanlıktan sonra istihdam alanı olarak ikinci sırada tarım gelmektedir. Fakat bu durum bizim araştırma yaptığımız saha ile ilgilidir. Şayet Bafra'nın güneyinde kalan tarım alanları üzerinde araştırma yapılmış olsaydı o zaman da tarımda çalışanlar şüphesiz birinci sırada gelecekti. Nitekim yöredeki insanlardan elde ettiğimiz bilgilere göre Bafra'nın güneyinde kalan Çalköyü ve Sürmeli köylerinde yoğun tütün tarımına bağlı olarak çok sayıda çocuk işgücü istihdam edilmektedir.

Tablo-11: Ne iş yapıyorlar?

Yaptığı iş	Kişi sayısı
Sadece çobanlık (sığır, manda veya koyun çobanlığı)	14
Çobanlık ve ev işlerine yardım	5
Tarım (5'i tütün, 2'si çeltik)	7
Ev işlerine yardımcı	2

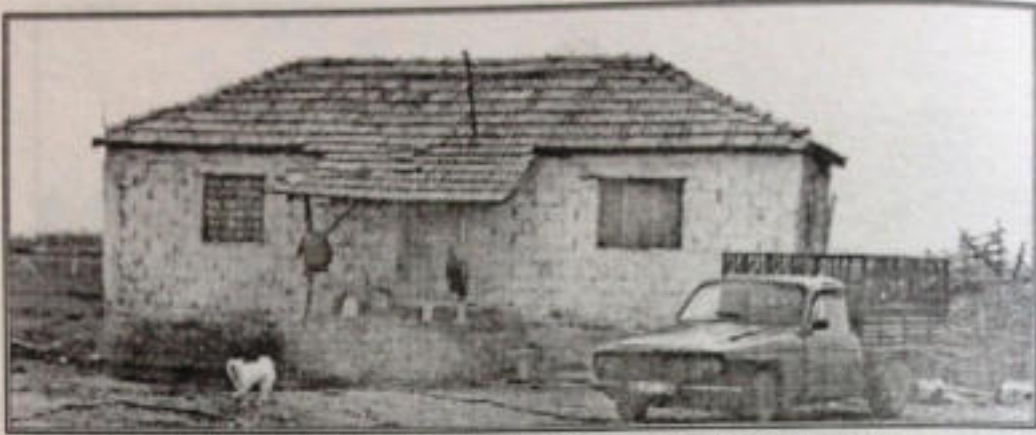
8 Balık göllerinin sularının yazın büyük çapta çekilmesi ile ortaya çıkan meraya komşu olan köy ve mahalleler ile meraya komşu olmayan köy ve mahalleler arasında hayvan sayısı bakımından çok büyük fark vardır. Meraya komşu olan köylerde hane başına ortalama yaklaşık 50 baş hayvan düşerken meraya uzak köy ve mahallelerde bu sayı 1-2, en fazla 3 olup o da geçim tipi hayvanlardır (özellikle bir inek ve yavrusu). Hayvan sayısı az olan bu ikinci grup köylerdeki halk tütün mevsiminde hayvanlarıyla ilgilenilmesi için ortak çoban tutmak zorunda kalmaktadırlar. Bunlar, hayvan sayısı arttıkça mera yokluğu nedeniyle fazla hayvanlarını satmak zorunda kalırken, meraya komşu olanlar ticari hayvancılık yapma şansına sahip olmakta ve bu iş için de ayrı ayrı çoban tutmaktadırlar. Ayrıca otlatma belli bir mevsimde geçerli olduğundan aşırı otlatmaya imkan kalmamakta, bu da meradaki ot örtüsünün tahribini engelleyerek ticari hayvancılığı teşvik etmektedir.

Foto-3: Tütün tarlasında getir-götür işlerinde istihdam edilen bir çocuk işçi. Henüz 12 yaşında, Durağan'dan geldi, işverenle aynı evde birlikte kalıyor.

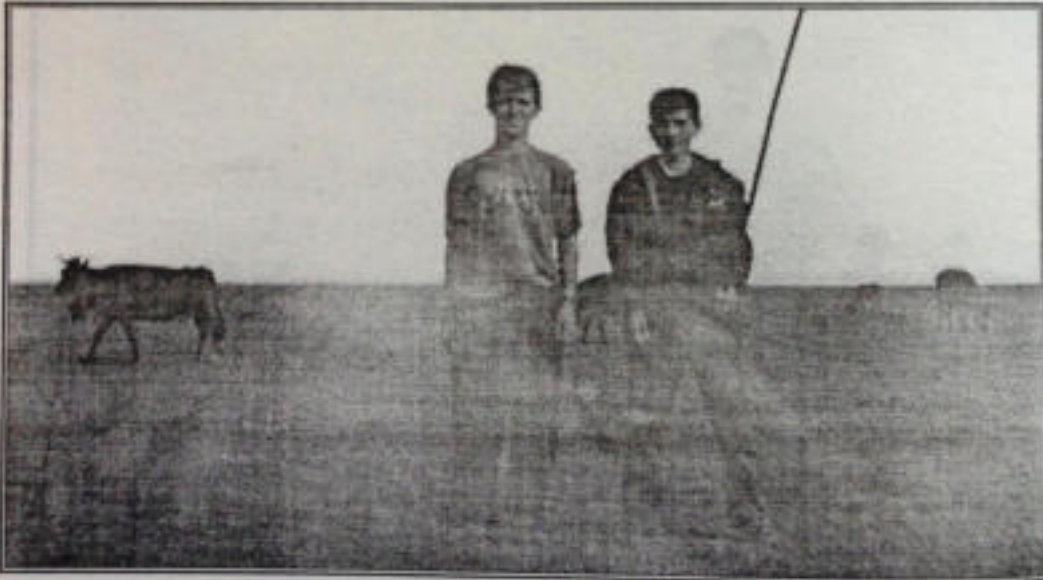
Foto4: Kışın mandırada, yazın merada hayvanlara bakıcılık eden bu çoban yörede bu tür işlerde çalışan en yaşlı kişi (34 yaşında) olup eşi ve çocuğu ile birlikte 12 ay boyunca daimi olarak çalışmaktadır.

Foto-5: Yukarıdaki çobanın kaldığı işverene ait kulübe.

Foto-6: Aynı kişinin çalıştığı mandıra.

Foto-7: Bafra Balık göllerinin sularının yazın çekilmesi ile ortaya çıkan merada çobanlık yapan 13 ve 14 yaşlarındaki Sinop-Durağan'lı çocuklar.

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

"Kimler bu çocukları çalıştırıyor?" sorusuna oldukça ilginç cevaplar alınmıştır. İşgücüne ihtiyacı olanlar oldukça değişik bir yelpaze ortaya koymuşlardır. Bunlar, "çocukları okuyanlar⁹, çocukları gurbette olanlar, evde getir - götür işlerine bakacak yardımcıları olmayan ihtiyarlar, geniş arazi sahipleri, sürü sahipleri, besiciler, tütün çok olanlar, hayvanı çok olanlar ve çocukları askere gidenler vb." şeklinde özetlenebilir.

1996 yılı mayıs ayı rakamlarına göre yöredeki (ankete katılan) çocuk işgücünün aldıkları ücretler Tablo-12'de gösterilmiştir. Rakamların çok değişik olmasının başlıca sebebi ise çocukların yaşları, yapacakları iş ve çalışma sürelerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo-12: Ne kadar ücret alıyorlar?

Kişi sayısı	Süre	Ücret	Kişi sayısı	Süre	Ücret
3	12 ay	80 milyon	1	6 ay	32
2	"	70 "	1	"	28
1	"	65	1	"	23
1	"	60	1	5 ay	30
1	6 ay	65	4	4 ay	40
8	"	60	3	3 ay	21
1	"	45	Ort. Aylık 7 300 000 TL. (1996 için)		

Çocukların aldıkları ücret miktarının tespitinde kalacakları yer ile yeme-içmelerinin nasıl olacağı hususunun da önemli bir yeri vardır. 1996 yılı rakamlarına göre ortalama 7,3 milyon TL (yaklaşık 100 Dolar) ücret az gibi görünse de, çocukların bütün yeme- içme, giyim, hastalık vb. masraflarının tümünün işveren tarafından karşılandığı dikkate alınır, bu para yapılan işe göre küçümsenecek bir rakam değildir. Tablo-13'te işgücünün nerede yatıp kalktıkları görülmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere çok büyük kısmı 13-15 yaş civarında olan bu çocukları genellikle işverenin evinde, aynı kat veya dairede kalmaktadırlar.

⁹ Örneğin bölümümüz öğrencilerinden birisi, gerek üniversiteye devam etmesi, gerekse derslerine çalışmaktan ailesine tütün tarımında yardımcı olamadığı için, onun yerine ailesi mevsimlik olarak bir çocuk işçi çalıştırmaktaydı.

Tablo-13: Nerede yatıp kalkıyorlar?

Kaldıkları yerler	Kişi sayısı
İşverenle (patronla) aynı evde beraber	21
İşverenle aynı evde fakat ayrı dairede (örneğin alt katta)	3
İşverenle farklı evlerde (ör. garaj, kulübe vb. ayrı bir yerde)	4

Yine ankete katılan 28 kişiden 24'ü yeme-içmenin de beraber olduğunu, yani işverenle aynı sofrayı paylaştıklarını belirtmişlerdir (bkz.Tablo-14).

Tablo-14: Yeme içme nasıl?

Yeme içme nasıl	Kişi sayısı
İşverenle aynı sofrada birlikte	24
Ayrı	4

Burada yeme içme ve yatıp kalkmanın beraber olması nedeniyle akla şu soru da gelebilir: "Hiç hırsızlık olayı yaşanmıyor mu?" Yöre insanlarının belirttiğine göre yıllardır süren bu mevsimlik işgücü esnasında kayda değer hiçbir hırsızlık olayına rastlanmamış. Çünkü böyle bir durum meydana geldiğinde hem şüpheli kişi belli, hem de bu kişinin gidecek yeri yok. Köyüne kaçsa gideceği köy de belli. Bundan dolayı olsa gerek gelen kişiler böyle bir şeye tenezzül etmiyorlar. Bafra adliyesinde çeşitli davalara giren avukatlarla yaptığımız görüşmede bugüne kadar adliyeye bu konuda ciddi bir müracaatın gelmediğini söylediler.

Yine akla gelebilecek bir başka soru da; "İşverenin (kendine göre) gerekli gördüğü durumlarda dayak atıp atmadığı"? Bu sorunun cevabı da oldukça net. İşveren hiçbir şekilde dayak atamaz. Çünkü yöredeki genel kural şudur; "dayak yiyen çoban gider."

Nihayet, ankete katılan kişilere "bu yöreye çalışmak için geldiklerine pişman olup olmadıklarını" sordüğümüzda ise aldığımız cevap yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere çok büyük oranda "evet" olmuştur (Tablo-15).

Tablo-15: Geldiklerine memnunlar mı?

Geldiğinize memnun musunuz?	Kişi sayısı
Evet	27
Hayır	1

4. Ülkemizin başka yörelerinden örnekler

Yukarıda ayrıntılı olarak ortaya koymaya çalıştığımız *Bafra'da çocuk işçi pazarı* adıyla kamuoyuna mâl olmuş olan olayın benzerleri aslında Türkiye'nin birçok bölgesinde görülen bir hadisedir. Aşağıda ülkemizin beş değişik yöresine ait örnekler verilmiştir¹⁰.

a) *Ankara'nın Sincan ilçesi Yenikent beldesine bağlı Kargın köyü*: Bu köyde ilkbahar ve yaz aylarındaki yoğun tarımsal faaliyet nedeniyle hayvanlara bakmak için ayrı bir işgücüne ihtiyaç duyulmakta, bunun sonucunda da başka yörelerden gelen çobanlar kiralanmaktadır. Tespitlerimize göre bu köydeki çobanlar Yozgat'ın Sarıkaya ilçesinin yoksul köylerinden gelen çocuklardır. Bunlar ilkokulu bitirdikten hemen sonra 14-15 yaş civarında gurbete çıkmakta, birbirlerinin aracılığı ile iş bulmaktadırlar. Ankara'nın merkezinde buluştukları bir yer var ve işgücüne ihtiyacı olanlar oraya gelip burada çocukları görerek mevsimlik olarak kiralamaktadırlar. 1996 yaz aylarındaki ortalama aylık net ücret 7 milyon lira olup, bu paraya ilave olarak çobanın yeme-içme, yatacak yer ve sigara parası işveren tarafından karşılanmaktadır. Burada bir süre çalışan çocuklar daha sonra (kendi tabirleri ile gözleri açılınca) Ankara'da iş aramaya başlamaktadırlar. Kendisi ile anket yapılan çoban; 15 yaşında olduğunu, aynı yere ikinci defa geldiğini, işverenle beraber olmayıp ayrı bir kulübede kaldığını, köylerinde geçim tipi tarımdan başka bir faaliyet olmadığını, 5 kardeş olduklarını, babalarının işsiz, vasıfsız ve biraz da yaşlı olduğu için gurbete çıkamadığını, bu yüzden kendisinin çalışmak zorunda olduğunu, kazandığı parayı ailesine gönderdiğini, çalışmaktan memnunluk duyduğunu fakat başlıca şikayetinin can sıkıntısı olduğunu belirtmiştir.

b) *Tokat'ın Turhal ilçesi*: Tarımsal potansiyeli oldukça yüksek olan bu ilçemizde de yine yaz aylarındaki yoğun tarımsal faaliyet nedeniyle hayvanlara bakmak için çevre köylerden çocuklar çoban olarak kiralanmaktadırlar. Yörede yaptığımız

¹⁰ Bu bölümde verilen örnekler öğrencilerimiz tarafından yapılan lisans bitirme tezleri ve kendilerine konu ile ilgili olarak verilen ödevlerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu konuda yardımcı olan öğrencilerime teşekkür ederim.

tespitlere göre tarımsal potansiyeli düşük çevredeki yamaç köylerinden, tarımsal potansiyeli yüksek Turhal ovasına yönelen çocuklar tıpkı Bafra'da olduğu gibi okulların tatile girmesiyle birlikte ilçe pazarına gelerek işverenlerle buluşmaktadırlar. Turhal ilçe pazarına bu şekilde her yıl 20-25 çocuk gelmektedir. Bunlar genellikle Turhal'ın Üçyol köyündendir. Tarım ve hayvancılığın hakim olduğu bu köyde çocuklar bazen ilkokulu bitirdikten sonra, bazen da ilkokulu yarıda bırakıp iş hayatına atılmaktadırlar. Bir süre çobanlık yapan çocuklar daha sonra büyük şehirlere gitmektedirler. Yoksulluk nedeniyle çocukları çalışmaya özellikle babaları göndermekte olup birbirlerinin tavsiyesi de etkili olmaktadır. Genellikle başlıca işleri hayvan gütmek, yani çobanlık yapmaktır. Aileleri kalabalık olup ortalama her ailede 7-8 nüfus vardır. Kardeş sayıları da ortalama 4-5'tir. Kazandıkları para ailenin ihtiyacı için kullanılıyor. 1996 yaz mevsiminde ortalama aylık net ücret 5 milyon lira (=100 DM) idi. Daha çok hayvanları fazla olanlar tarafından istihdam edilmektedirler. Çalışmaya geldiklerine memnun olup, şikayetçi olan yoktur. Aynı kulübelerde kalıyorlar fakat yeme-içme mal sahipleri ile birlikte. İşverenler genellikle 13-14 yaşlarındaki çocukları tercih ediyorlar. Yörede evlenip te kalan yok. Yöredeki en ilgi çekici durum ise çobanlara "azap", çoban vermeye de "azap verme" denmesidir. Kelimelerden çıkardığımız manaya göre bu tabirler halkın gözünde çobanın durumunu açıkça ortaya koymaktadır.

c) Tokat'ın Zile İlçesi Alihoca Köyü: Bu köy çiftçilikle geçinmekte olup tarımsal geliri oldukça yüksektir. Ziraî gelire ek olarak her evde ortalama birkaç tane de inek vb. sığır bulunmaktadır. Yaz aylarındaki yoğun tarımsal dönem esnasında köylü ortak olarak çoban tutmaktadır. Bu çobanlar çevredeki fakir köylerden ailece geldikleri gibi sadece (yine 13-14 yaşlarındaki) çocuklarını gönderenler de vardır. Çobanlar hayvan başına bir mevsimde toplam 64 kilo buğday alırlar. Köyde ortalama 250 baş sığır olup bunları güden çobanların mevsimlik olarak elde ettikleri kazanç $250 \times 64 = 16\ 000$ kilo buğdaydır. Bu miktar çoban sayısına bölünerek kişi başına net gelir ortaya çıkmaktadır. Çobanlar aldıkları buğdayı cumartesi günleri ilçe pazarına getirerek paraya çevirmekte ve özel ihtiyaçlarını bu para ile karşılamaktadırlar. Artan parayı da

beraberlerinde köylerine getirmektedirler.

d) Yozgat'ın Çekerek ilçesi Başpınar köyü: Yine aynı ilçenin, yani Çekerek'in dağlık köylerinden fakir ailelerin çocukları bu köye mevsimlik olarak çobanlık yapmaya gelmektedirler. 1996 yılı ilkbahar yaz mevsimindeki 6 aylık ücretleri net 30 milyon liraydı. Çocuklar çoban oldukları ailenin yanında kalmakta olup, yeme içme de beraberdir.

e) Kırşehir merkez ilçesi Sıdıklı Küçükoba Köyü: Yozgat'ın yoksul köylerinden ailece mevsimlik olarak gelen kişiler daha sonra çoluk çocuk çevre köylere dağılarak çobanlık yapmaktadırlar. 10-11 yaşlarında çoban olarak çalışan çocuklar işverenle aynı evi ve sofrayı paylaşmakta, aylık veya mevsimlik ücret pazarlık usulü belirlenmektedir.

f) Nevşehir merkez ilçeye bağlı Tuzluca (Tuzla) köyü: Kırşehir'in Mucur ilçesi Palangıç köyünden gelen çocuk yaştaki işçiler burada tuzlalarda çalışmaktadırlar. Bir kısmı da çobanlık yapan bu çocuklar birkaç yıl burada çalıştıktan sonra Ankara'ya gitmektedirler.

g) Aydın'ın Germencik ilçesi ve köyleri: Tıpkı Bafra ilçe merkezinde olduğu gibi Germencik ilçesinin yüksek köylerinden okulların kapanması ile birlikte iş aramak üzere babaları ile birlikte Germencik pazarına gelen çocuklar burada mevsimlik olarak pazarlık usulü kiraya verilmektedirler. Bafra'dakinden farklı olarak burada kiraya verilen çocuklar arasında kızlar da vardır. Baba çocukları ile pazarı dolaşüyor ve çocuklarına iş verecek birisi bulunursa önce onunla pazarlık ediyor. Fiyatta anlaşma sağlanırsa (tamamı mevsim sonunda olmak üzere) bir miktar parayı peşin olarak işverenden alıp çocuğunu teslim ederek köyüne dönüyor. Kız çocuklar evlerde, erkek çocuklar ise genellikle traktörlerin römorkları üzerine atılan çadırlarda kalıyorlar. Yeme içme beraber. Erkek çocuklar bağ bahçe işlerinde çalıştırılırken kızlar ev işlerinde yardımcı olarak kullanılıyor. Özellikle işverenin gurbetteki oğlu, kızı, gelini veya torunları o yaz köye gelemeyecekse onların evdeki açığını kız çocuklar, bahçedeki açığını erkek çocuklar kapatmaktadırlar. Çocuklar genellikle 8-15 yaş arasında değişiyor. Bunlardan bir kısmı ilkokula gitmiş bir kısmı ise hiç gitmemiş. Geldikleri yere uyum sağlayabilirlerse birkaç yıl üst üste aynı yere tekrar

geliyorlar. Kışın zeytin silme ve toplama, yazın da incir toplama, ızgaraya serme ve seçme işlerinde çalışıyorlar. Özellikle zeytin dallarının silkelmesi işinde küçük çocuklara daha çok talep duyuluyor. Yörede her sene düzenli olarak çocuk işçi alan aileler var. Bu araştırma için kendisi ile anket yapılan çocuk yöreye kız kardeşi ile beraber geldiğini, aynı kişinin kendilerine iş verdiğini, kız kardeşi evde yemek, bulaşık ve temizlik işlerine yardımcı olurken, kendisinin de bağ bahçe işlerinde çalıştığını belirtmiştir.

Genel değerlendirme ve sonuç

Çalışan çocuklar sorunu sadece Türkiye'nin değil dünyanın da önemli meselelerinden birisidir. 1991 yılında yayınlanan *Dünya Çocuklarının Durumu* isimli raporda aynen şu ifadelerle yer verilmektedir: "*Bugün dünyada yaşları 10 ile 14 arasında değişen tahminen 80 milyon çocuk, normal gelişmelerini etkileyecek ölçüde uzun ya da ağır çalışma gerektiren işlerde kullanılmaktadır. Aralarında, fabrikalarda ve boğaz tokluğuna ağır iş yaptırılan yerlerde sömürüye uğrayanlar da vardır; ama asıl çoğunluk tarım alanında ve ev işlerinde kullanılmaktadır. Çok sayıda çocuk da doğar doğmaz ya da daha sonra satılarak, fiilen köle emeği koşullarında çalıştırılmaktadır.*

Bununla çakışan bir başka sorun da, kentlerin sokaklarını dolduran ve sayıca 30 milyona varan çocuktur. Bunlar evlerinden kaçan, aileleri tarafından terk edilen ya da ana-babalarını yitirmiş çocuklardır. Bu durumdaki çocukların çoğunluğu sağlık ve eğitim olanaklarından büsbütün yoksun durumdadır. Hemen hemen hepsi de şiddet, suç, fuhuş ve uyuşturucu karşısında direnmek ya da bunlara teslim olmak arasında zorlu bir tercihle karşı karşıyadır"¹¹.

Bu genel durumla ilgili olarak 30 Eylül 1990 tarihinde Newyork'ta Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde *Çocuklar İçin Dünya Zirvesi* toplanmıştır. Bu toplantıda çocukların yaşatılmaları, korunmaları ve geliştirilmelerine ilişkin olarak birçok kararlar alınmış ve bu kararların uygulanabilmesi için de bir faaliyet plânı hazırlanmıştır. Bu plânın (bizi ilgilendiren)

¹¹ UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu - 1991*, UNICEF Türkiye Temsilciliği Yayını, Ankara, Sf.42

çocuk işgücü ile ilgili kısmında şu görüşlere yer verilmiştir: "Çeşitli alanlarda çalıştırılan çocukların sayısı tüm dünyada 100 milyonun üzerindedir. Bunların iş koşulları ise, çoğu durumda ağır ve tehlikelidir. Ayrıca bu koşullar, çocukların ekonomik sömürüden ve eğitim süreçlerini kesintiye uğratacak, sağlıkları ile gelişimleri açısından sakıncalı işlerden uzak tutulmalarını öngören uluslararası sözleşmelere de aykırı düşmektedir. Bunları göz önüne alarak, bütün ülkeler sözü edilen türde çocuk emeği kullanımına son vermeye çalışmalıdırlar. Ayrıca, meşru biçimde istihdam olunan çocuklara ilişkin olarak da, bu kesimin içinde bulunduğu koşulların, sağlıklı biçimde büyüyüp gelişmelerine olanak tanıyacak düzeye getirilmesinin yolları aranmalıdır"¹².

Bilindiği gibi gerek çırak, kalfa vb. isimler adı altında şehir ve kasabalarımızda, gerekse kırsal kesimde ırgat, çoban, azap vb. isimler altında çocuk işgücü ülkemizde yaygın olarak istihdam edilmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizdeki çocuk işgücü de eğitimden uzak kalmakta ve gelişmelerini önleyici sağlık sorunları ile karşı karşıya bulunmaktadır. Şüphesiz bu problemin çözümü topyekün ülke kalkınmasından geçmektedir.

Bu makalede kendi ailesinden ayrı olarak kırsal kesimde ücret karşılığı çalışan çocuk işgücü üzerinde durulmuştur. Türkiye genelinde çocuk işgücünün hak ettiği değeri alamaması, devletin tespit ettiği asgari ücrette bile yetişkinler ile çocuklara ayrı ücret ödenmesi vb. politikalar kamuoyunda çocuk işgücüne karşı bir önyargının varlığına işaret etmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak Bafra ovasındaki çocuk işgücü de benzer şekilde bir değerlendirmeye tabi tutularak kamuoyunda yanlış bir izlenim yaratılmak istenmektedir. Araştırmamızın bir amacı da bu önyargıyı ortadan kaldırmaktır. Buna göre;

a) Bafra ovası sadece Samsun'un değil aynı zamanda ülkemizin de potansiyeli en yüksek alanlarından birisidir. Fakat buna karşılık hemen güneyinde ve batısındaki yüksek dağ köyleri ise son derece güç koşullar altında bir yaşam mücadelesi vermektedirler. Aradaki bu gelişmişlik farkı yerel bir içgöç hareketi doğurmuştur. Arz ve talebe göre şekillenen bu göç olayında yapılacak işin türü gereği talep edilen kişiler daha çok

¹² UNICEF, a.g.e., sf. 65

çocuklar olduğundan, bu göçe katılanlar da çocuklar olmaktadır.

b) Çocukların esas geliş amacı köylerindeki yoksulluk ve ailelerinin ek gelire olan talepleridir. Bafra'yı içgöçte bir atlama taşı olarak gören çocuklar bir süre sonra (15-16 yaşlarından itibaren) başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerimize göç etmeye başlamaktadırlar.

c) Çocukların Bafra ovasındaki barınma ve çalışma şartları şehir ve kasabalarımızdaki atölye ve fabrikalarda çalışan çocuklardan çok daha iyidir. Fakat bu tür yerler ile aralarındaki en önemli fark yöredeki işlerin kendilerine bir vasıf ya da meslek kazandırmamasıdır.

d) Son bölümde verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere olay sadece Bafra'ya özgü değildir. Benzer durumlar ülkemizin başka yörelerinde de görülmektedir.

e) Kendileri ile görüştüğümüz Bafralıların % 90'ı çevrelerinde yaşanan bu olaydan habersizlerdir. Bu kişiler konuyu medyadan duyunca çok şaşırıldıklarını, böyle bir konunun kendilerini rencide ettiğini ve bir an önce son bularak Bafra'nın adının bu şekilde gündeme gelmesini istemediklerini belirtmişlerdir. Konudan haberdar olan % 10'luk bir kesim ise meselenin büyütülecek bir yanı olmadığını, Türkiye'nin hemen her tarafında bu tür olayların yaşandığını, çocukların geldikleri köyler ve oradaki hayat şartları ile karşılaştırıldığında Bafra'daki iş hayatının onlar için ideal denebilecek şartlara sahip olduğunu ifade etmişlerdir¹³.

Dileğimiz, bütün çocuklarımızın en ideal şartlarda yetiştirilerek hayata hazırlanmasıdır. Bunun için de bir an önce ülkemizdeki sosyal güvenlik mekanizmasının iyileştirilerek çocuklarımıza belli bir yaşa kadar işgücü olarak ihtiyaç

¹³ Konuyu yakından takip eden iş müfettişi bir arkadaşımızın belirttiğine göre: göç veren aynı yoksul köylerden çok sayıda çocuk şu anda Sinop'un Boyabat ilçesindeki tuğla-kiremit fabrikalarında son derece ilkel şartlarda ve çok düşük ücretle çalışmaktadırlar. 18-20 yaşındaki gençlerin bile, yuttukları tuğla-kiremit tozları nedeniyle, 11-12 yaşındaki çocukların görünümüne sahip olduklarını, medyanın objektiflerini asıl bu tür yerlere çevirmesi gerektiğini, Bafra'da çalışan çocuk işgücünün Boyabat'taki toprak sanayiinde çalışanlara nazaran gerçekten çok iyi şartlarda istihdam edildiklerini ifade etmiştir.

BAFRA'DA ÇOCUK İŞÇİ PAZARI

duyulmasının önlenmesi ve onların hak ettikleri eğitimi alarak ülke kalkınmasında daha aktif rol almalarının sağlanmasıdır.

Anahtar Kelimeler:

Samsun, Bafra Ovası, Çocuk İşgücü

Katkı Belirleme

Bu çalışmanın araştırma safhasında Bafra'ya kadar benimle birlikte gelerek oradaki pazar yerlerinde beni ilgili kişilerle tanıştıran, olayın birinci derecede tanığı olan kişilerle irtibatımı sağlayan fakültemiz Tarih Bölümü Arş. Gör. Bünyamin Kocaoğlu ve arazi çalışmalarımda bana yardımcı olan değerli öğrencim Ziya Aksu'ya teşekkür ederim. Ayrıca bu araştırmanın herhangi bir kongrede görsel olarak sunulması esnasında yararlanmayı düşündüğüm video görüntülerini bana sağlayan İhlas Haber Ajansı Samsun bürosu yetkililerine ve yerel Bafra Gözde TV yöneticilerine de teşekkür ederim.

ÖNEMLİ NOT:

Bu makalenin yayınından kısa bir süre sonra yasal tedbirler yoluyla Bafra'da çocuk işçiliği sona erdirilmiştir.